

omnes atque exploratum scientiam practicam et ideam vel exemplar et voluntatem efficacem esse veras rerum causas.

Ad probationem β), *nego* conseq. Nam etiamsi conceptus, quos de Deo efformamus, accommodentur quodammodo speciebus rerum creatarum, nihilominus in communissima sententia reformantur aliquantulum ex ratione actus puri atque infiniti. Sic conceptus attributorum divinarum, sapientiæ, bonitatis, æternitatis, voluntatis, etc., qui, quando circa res creatas efformantur, sunt invicem perfecte præcisivi, mutuo se includunt penes implicitum, ita ut non possint perfecte invicem præscindere (1). Ita ergo quamvis conceptus voluntatis in creatis perfecte præscindere queat a potentia executiva, sed in Deo non potest præscindere, quia virtus effectiva non est extra lineam voluntatis perfectissimæ efficacissimæque, qualis est divina, propter adductas in probationibus rationes, quæ licet non penitus convincant intellectum, probabiliores videntur rationibus, quibus cæteræ fulciuntur opiniones.

Ad probationem γ), *conc.* Major., *dist.* Minor. Actio intellectus et voluntatis est omnino immanens in creatis, et etiam in Deo actio intellectus, *trans.*; actio voluntatis in Deo est immanens, *subdist.*; saltem virtualiter, *nego.*; formaliter, *trans.* De hoc enim mox dicetur (2).

ARTICULUS IV

Utrum omnipotentia Dei intrinsece atque essentialiter connectatur cum possibilibus.

Controversiam hanc ideo in hoc loco enuntiamus, quia posset hic convenienter tractari; sed quia eam alibi disputavimus, ubi necessaria erat ad plenioram notitiam questionis, quæ tum agitabatur, supervacaneum foret iterum illam ad trutinam revocare (3).

(1) Vide 1.^m vol. *Theodic.* num. 103, pag. 324.

(2) Rationes ab Eximio Doctore (loc. cit.) factæ, ut potentiam cum essentia divina identificatam evinceret, et ab intellectu ac voluntate distinctam, facile opinor, ex dictis solvantur. In iis solvendis fuisse immoratur cl. P. Gustavus Lahousse.

(3) Vide supra, num. 37, seqq., pag. 181 seqq.

ARTICULUS V

An actio, qua Deus agit ad extra, sit ipsa ejus essentia.

238. Postrema objectio præcedentis articuli tertii cogit nos hanc pertractare controversiam, quæ cæteroqui necessaria est ad complementum hujusce disputationis de divina omnipotentia. Cum enim potentia dicat ordinem ad actum, post considerationem potentiæ activæ vel executivæ, sequitur, ut naturam actus aut actionis ad extra inquiramus. Non est porro dubium in præsentiarum de actione intentionali Dei, nempe intellectus et voluntatis, saltem secundum actum formalem intellectionis et volitionis; cum enim istæ actiones sint immanentes, prorsus identificari dicendæ sunt cum essentia Dei, sicut ipse intellectus et voluntatis, quemadmodum constat ex probatis circa hæc potentias. Tota difficultas reducitur ad actionem, qua effectus ad extra producitur, quæque nostro intelligendi modo tribuitur activæ vel executivæ potentiæ, de qua in hoc capite disputamus, sive ea sit attributum ratione adæquate distinctum ab intellectu et voluntate secundum varias doctorum virorum sententiæ, sive secus.

Thomistæ communissime negant actionem Dei ad extra, vi cuius rei producitur, distingui ab essentia vel substantia Dei, nisi forte ratione, ideoque actionem illam docent esse formaliter immanentem, non minus quam ipsa formalis intellectio aut volitio, et solum virtualiter transeuntem; quia quamvis entitative sit ipsa Dei essentia, et proinde æterna, tamen virtus ejus ponit externum terminum aut effectum, non secus ac foret formaliter transiens, et quidem in ea temporis differentia, quam Deus secundum consilium voluntatis suæ decrevit. Secundum hanc ergo sententiam causæ quidem secundæ agunt media actione eductiva distincta, non tamen Deus.

Alii vero, ac nominatim plures ex nostris scriptoribus, non verentur Deo asserere actionem realiter distinctam et formaliter transeuntem, quæ quidem non est, nec potest esse in ipso Deo tamquam in subjecto, sed in passo, circa

Status,
questionis.

cards
controversiæ

Sententia
Thomistarum

contraria
sententiæ.

quod operatio versatur, secundum doctrinam in *Ontologia* traditam de subjecto actionis (1). Tales porro esse omnes saltem actiones eductivas, quas Deus vel ipse solus efficiat, vel simul cum creaturis concurrente cum illis ad producendos eorum effectus (2).

¹Mens
S. Thomæ.

239. Primam sententiam videtur manifeste profiteri S. Thomas innumeris in locis, cujus juvat hic doctrinam exponere. α) Data opera probandum sibi proponit S. Doctor, actionem Dei esse unum idemque cum ejus potentia (3), quam pariter probat identificari cum essentia (4), quemadmodum omnes uno ore docent. β) Eandem passim doctrinam inculcat tum speciatim de intellectu ac volitione (5), tum generatim de omni actione, vel nominatim de actione ad extra (6). γ) Alias idem sub aliis terminis tradit, cum negat Deum «agere operatione aliqua media, quæ intelligatur a Deo procedens et in creaturam terminata (7), vel actione transiente (8), vel actione, quæ de novo incipiat; sed ãctione,

(1) Vid. *Ontolog.*, num. 357, pag. 1035 seqq.

(2) Vid. Suarez (*Metaphys.*, disp. 20, sect. 4, num. 20), Rhodes (*Philos. perip.*, lib. 2, quæst. 3, sect. 5, paragr. 2, *Dico secundo*), Semery (*Trienn. philos.*, tom. 2, disp. 3, quæst. 1, art. 1, *Objic. 4.^a*), De Benedictis (*Philos. perip.*, tom. 2, *Physic.*, lib. 2, quæst. 4, cap. 5, paragr. 2.^a), Losada (*Physic.*, tract. 2, disp. 8, cap. 4), etc., etc.

(3) S. Thomas, *Contr. Gent.*, lib. 2, cap. 9.

(4) S. Thomas, *Contr. Gent.*, lib. 2, cap. 8.

(5) S. Thomas, 1.^a p. quæst. 14, quæst. 19, art. 1 et 4; quæst. 79, art. 1; 2.^a dist. 1, quæst. 1, art. 5, ad 1.^{um}; 2.^a dist. 15, quæst. 3, art. 1, ad 3.^{um}; *Contr. Gent.*, lib. 1, cap. 45 et 73; *de verit.*, quæst. 2, art. 5, etc., etc.

(6) S. Thomas, 1.^a p. quæst. 25, art. 1, ad 2.^{um}; quæst. 30, art. 2, ad 3.^{um}; quæst. 41, art. 4, ad 3.^{um}; 1.^a dist. 2, quæst. 1, art. 2, ad 2.^{um}; dist. 7, quæst. 1, art. 1, ad 1.^{um}; dist. 8, quæst. 3, art. 1, ad 4.^{um}; quæst. 4, art. 3, ad 3.^{um}; dist. 14, quæst. 1, art. 1, ad 3.^{um}; 2.^a dist. 1, quæst. 2, art. 1, ad 4.^{um}; *de verit.*, quæst. 23, art. 4; *de potent.*, quæst. 7, art. 1, ad 7.^{um}; opusc. 9, quæst. 14; etc., etc.

(7) S. Thom., 1.^a dist. 8, quæst. 4, art. 3, ad 3.^{um}; dist. 14, quæst. 1, art. 1, ad 3.^{um}; dist. 35, quæst. 1, art. 1, ad 3.^{um}; dist. 42, quæst. 1, art. 1, ad 4.^{um}; 2.^a dist. 15, quæst. 3, art. 1, ad 3.^{um}; *de potent.*, quæst. 7, art. 10.

(8) 2.^a dist. 15, quæst. 3, art. 1, ad 3.^{um}; *Contr. Gent.*, lib. 2, cap. 23; *de potent.*, quæst. 2, art. 1, ad 1.^{um}; quæst. 3, art. 15; *fin. corp.*

quæ quamvis in se sit æterna, effectum tamen ponat in tempore secundum consilium divinæ voluntatis (1).

Operæ autem pretium est, quibus rationibus S. Thomas hanc probet doctrinam, perspicere. *Potentia Dei est ejus actio*, inquit (2); quia, quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se. Atqui divina potentia est ejus substantia (3), et actio etiam similiter (4). Ergo potentia Dei est ejus actio. 2.^o *Actio est quoddam complementum potentia, comparatur enim ad potentiam, sicut aclus secundus ad primum. Divina autem potentia non completer alia, quam se ipsa, cum sit ipsa Dei essentia. In Deo igitur non est aliud potentia, et aliud actio.* 3.^o *Sicut potentia activa est aliquid agens, ita essentia est aliquid ens. Sed divina potentia est ejus essentia.... Ergo suum agere est suum esse. Sed ejus esse est sua substantia. Ergo divina actio est sua substantia, etc.* 4.^o *Actio, quæ non est substantia agentis inest ei, sicut accidens subjecto.... In Deo autem non potest esse aliquid per modum accidentis. In Deo igitur sua actio non est aliud a sua substantia et a sua potentia.*

Actionem autem Dei esse ipsam ejus essentiam probat fuse S. Doctor in libro primo *Contra Gentiles* (5) pluribus argumentis, quorum priora evincunt intelligere divinum esse Dei essentiam, qua de re nulla est controversia, ut suo loco vidimus; quædam autem alia sunt generaliora, qualia sunt hæc: 1.^o Actus secundus est perfectior primo. Ergo si actio ipsa actualis non sit essentia Dei, aliquid erit ejus essentia nobilitas, nempe essentia cum actu secundo operationis distinctæ ac superadditæ. 2.^o Actio est actus agentis. Si ergo Deus non est ipsa sua actio, comparabitur ad ipsam, sicut potentia ad actum, et ita erit in Deo actus et potentia. 3.^o Omnis substantia est propter suam operationem. Si ergo Dei operatio sit aliquid aliud, quam divina substantia, finis ejus

(1) S. Thom., 2.^a dist. 15, quæst. 3, art. 1, ad 3.^{um}; dist. 42, quæst. 1, art. 1, ad 5.^{um}; dist. 43, quæst. 2, art. 1, ad 2.^{um}; *de potent.*, quæst. 3, art. 17, ad 12.^{um}; quæst. 5, art. 13, ad 6.^{um}

(2) *Contr. Gent.*, lib. 2, cap. 9.

(3) Quod probatur lib. 2 *Contr. Gent.*, cap. 8.

(4) Id probatur lib. 1.^o *Contr. Gent.*, cap. 45.

(5) *Contr. Gent.*, lib. 1, cap. 45.

erit aliquid aliud distinctum. Et sic Deus non erit sua bonitas, cum bonum cuiuslibet sit finis eius (1). Hæc est doctrina S. Thomæ; verum jam necesse est, quid circa propositam controversiam verisimilius videatur, constituere. Disputationem tamen ad solam actionem eductivam restringemus, quia jam alibi ostendimus, creationem probabilius esse actionem formaliter immanentem et virtualiter transeuntem, quæ cum ipsa Dei volitione, atque adeo cum essentia, identificatur (2).

240. PROPOSITIO. Quidquid realitatis actio importet ex parte agentis, unum re idemque est in Deo cum ipsa ejus potentia et essentia; cum autem probabile sit, actionem transeuntem, qua talem, ex sua ratione non esse in ipso agente, sed in passo, eadem probabilitate dici potest, actionem eductivam, qua Deus aliquid efficit, esse ab infinita illius essentia realiter distinctam.

Prima pars: *Actio divina secundum totam realitatem, quam ea importet ex parte agentis, est ipsa Dei essentia*, probatur evidenter. Nam quidquid realitatis actio ex parte agentis importare possit, vel est ipsa potentia effectiva, vel aliquid eidem superadditum. Si *primum dicat*, habeo intentum; nam potentia Dei effectiva est ipsa ejus essentia, quemadmodum in primo hujus capituli articulo notatum reliquimus. *Sin alterum eligas*, actio in Deo esset accidens quoddam essentie vel substantiæ divinæ, quod nefas est dicere, vel cogitare.

Hæc pars, ut vides, præscindit ab omnibus controversiis circa naturam actionis eductivæ transeuntis, nec absolute supponit, quod actio ejusmodi, recipiatur in agente, vel non recipiatur: tantum dicit hoc, si actio formaliter spectata, quatenus est ultima formalitas, vi cujus et causa dicitur actu agere, et effectus fluere vel existere dependerent a causa, ponit reapse aliquid in agente; est ipsa Dei essentia, et proinde æterna et immutabilis. Et sic, quod de divina intellectione ac volitione, qui sunt actus immanentes, suis locis demonstravimus; id ipsum de actione ad extra tenendum

(1) S. Thom. *Contr. Gent.* lib. 1, cap. 45.

(2) Vide *Cosmolog.* num. 65, pag. 215.

est. Verum disputatur inter Philosophos, utrum actio transeuntes eductiva formaliter sit aliquid in ipso agente, an vero potius in passo. *Formaliter*, inquam, nam constat actionem etiam transeuntem præsuppositivè aut antecederent posse esse, ac porro esse, aliquid in agente. Agens enim intelligit in primis virtute ad agendum, quæ in creaturis est accidens eidem perenniter in hærens; indiget deinde pluribus conditionibus ac prærequisitis, quæ necessario præsupponenda sunt, ut in actu primo proximo constituatur, et sine quibus actio sequi non potest. Et ejusmodi prærequisita possunt esse aliquid, quod in ipso agente receptum, disponat illud, atque expeditum reddat ad actu agendum. Quæstio ergo inter Philosophos agitata respicit ipsam formalitatem actionis eductivæ transeuntis, vi cujus effectus aliquid extra causam ponitur. Et de actione sic considerata quid possit dici, definitur in reliqua propositione.

Secunda pars: Probabile est, actionem eductivam transeuntem, formaliter qua talem, esse non in agente, sed in passo, non eget probatione post ea, quæ in *Ontologia* de hac re tradidimus. Nimirum ostendimus actionem prædicamentalem esse realitatem quandam mediam inter causam et effectum (1), nempe realem dependentiam hujus ab illa, in entitate quadam modali sitam (2), quæ, quoad rem ipsam, identificatur cum passione (3), ac proinde recipitur in passo tamquam in suo subjecto (4). Quæ omnes assertiones et gravissimos habent patronos, et firmis nituntur rationum momentis.

Tertia pars: Non minus probabile est, actionem eductivam etiam in Deo esse aliquid realiter ab ejus essentia distinctum, utique non in ea receptum, sed in passo, ac proinde esse actionem *formaliter transeuntem*, probatur. Quia quod probabile est in causis creatis, eatenus minus probabile reddetur in Deo, quatenus id aliquid imperfectum vel indecens divinæ Majestati contineret. Atqui quod Deus agat ad extra

(1) *Ontolog.* num. 344, pag. 1017.

(2) *Ibid.* num. 347, pag. 1022.

(3) *Ibid.* num. 353, pag. 1031.

(4) *Ibid.* num. 356, pag. 1037.

cum autem probabile sit, actionem eductivam transeuntem, formaliter qua talem, esse in passo,

eandem probabilitate dici potest, actionem eductivam etiam in Deo esse aliquid a^o ejus essentia distinctam.

actione media et formaliter transeunte, videtur nihil continere imperfectum aut minus decens divinam Majestatem. Ergo.....

Et probatur Minor, nam reliqua patent. Bifariam intelligi posset actionem hujusmodi Deo afferre imperfectionem aliquam: primo *formaliter*, quatenus ipsa poneret quidpiam reale in divina substantia; secundo, arguitive vel *præsuppositive*, quatenus iste agendi modus indicium esset imperfectionis aut limitationis. Atqui actio transiens neutro modo affert Deo imperfectionem. *Non formaliter*, quia actio formaliter transiens nihil est in agente, sed solum est modus passi, prout tenet hæc sententia. *Non arguitive aut præsuppositive*. Nam actio eductiva media inter causam et effectum, vel actio formaliter transiens, a causa realiter distincta et in passo recepta, non ponitur etiam in creatis præcise ex indigentia aut imperfecta virtute causæ, sed ex conditione ipsius effectus, qui non potest secum identificare passivam productionem sui, seu non potest existere nisi producta per actionem a se realiter distinctam. Sane actio aliis verbis nihil aliud est, quam specialis illa dependentia effectus a sua causa (1). Atqui quivis effectus individuus per eductivam actionem productus potest secundum eandem ipsissimam individuum naturam diversa, non solum individue, sed etiam specificè, actione vel dependentia a sua causa existere. Ergo nullus effectus per eductivam actionem productus secum identificare potest sui productionem.

Et probatur Minor. Nam hic individuus effectus productus actione eductiva potuit etiam a Deo, saltem miraculose, produci actione creativa, sine consortio causæ materialis, at actio creativa profecto specificè discrepat ab eductiva. Item hic individuus effectus productus ab hac causa creata, cooperante Deo, potuit produci a solo Deo, sine interventu causæ ullius efficientis creatæ. Aliunde autem patet causam posse existere, quin existat actio transiens, vi cuius terminus aut effectus ponitur. Nam si sermo sit de causa creata, nulla est, quæ secum identificet actionem, seu cui essentialis sit actio; si autem de increata, patet etiam potuisse

(1) *Ontolog.* num. 347, pag. 1022.

illam esse sine ipsa formali positione effectus. Quæ sunt rationes, ex quibus probatur in causis creatis necessitas actionis realiter distinctæ a causa et ab effectu (1). Plane autem vides nullam istarum rationum desumi ex indigentia causæ, sed partim ex independentia illius ab effectu, partim ex conditione ipsius effectus. Nulla ergo apparet imperfectio in eo, quod Deo tribuatur actio formaliter transiens eo sensu intellecta ac declarata, quo nostri scriptores intelligunt. Videnturque minus logicè processisse quidam alii auctores, qui cum actionis transeuntis subjectum posuissent non causam ipsam efficientem, sed passum, circa quod illa operatur, ut effectum producat; negarunt postea Deo posse attribui actionem transeuntem realiter distinctam.

Illa quoque adduci solet ad hanc propositionis partem evincendam ratio, quod Deus ita suo concursu cooperetur ad actionis creaturarum; ut ab ipsa procedat effectus per eandem indivisibilem actionem, quæ illos causæ secundæ producant. Atqui hæc actio media est inter causam et effectum. Ergo Deus, saltem cum agit per causas secundas, media distincta operatione operatur. Equidem haud ignoro, qui contra sentiunt, solitos esse responderè, actionem ejusmodi, licet respectu causarum secundarum, sit veri nominis actio, at respectu Dei non actionis, sed effectus habere rationem. Verum utrum responsio hæc argumentum solvat, an potius controversiam ad meram litem de nomine revocet, sapientioribus judicandum relinquo.

Dices 1.^o Actio media vel formaliter transiens est via quædam ad terminum vel effectum. Egere autem via ad terminum attingendum arguit imperfectionem. Ergo Deus omnino dicendus est sine via immediate pervenire ad terminum.

Respondeo, *dist.* Minor: si necessitas viæ oriatur ex conditione ipsius iter facientis, *conc.*; si necessitas viæ oriatur ex conditione termini, qui nequeat omnino attingi nisi media via distincta, *nego*. Et *nego* conseq.

Dices 2.^o Omnis causa, cum incipit agere, mutatur, secus enim si eodem modo se haberet, ac antea, non de novo ageret. Ergo actio aliquid ponit in ipso agente, quo aliter se habet.

(1) *Cfr. Ontolog.* num. 344, pag. 1017.